

منافع ملی؛ حقوق بین الملل یا دیپلماسی؟

درباره تشکیل کارگروه پیگیری حقوقی حملات اسرائیل

آرش ملکی

پژوهشگر حقوق بین‌الملل

چند روز قبل معاون حقوقی رئیس‌جمهور از تشکیل کارگروه ویژه به منظور پیگیری حقوقی حملات اسرائیل به ایران در مجامع بین‌المللی خبر داد. تشکیل یک «کارگروه ویژه» در چنین مواقعی جزئی از بوروکراسی متداول در دولت است، و گویی صرف ایجاد آن مهمتر از دستاوردهای احتمالی محسوب می‌شود. چنانکه کارگروه پیگیری پرونده ترور سردار سلیمانی ـ غیر از تشکیل یک کمیته مشترک میان ایران و عراق برای تبادل مدارک ـ در پنج سال گذشته به نتیجه مشخصی نرسید؛ یا از کارگروه ویژه اقدامات اسرائیل در غزه (که در مهرماه ۱۴۰۲ تشکیل شد) هم خروجی قابل‌ارزیایی در دست نیست. دلیل این امر به این واقعیت باز می‌گردد که نتیجه پیگیری حقوقی بین‌المللی واقعی در مورد بسیاری از این رویدادها بدون تشکیل کارگروه ویژه هم معلوم است. لیکن، با اعلام خبر تشکیل یک نهاد فرعی جدید در میان افکار عمومی توقع ایجاد شده و چنانچه بروندادی در کار نباشد شائبه سوءمدیریت پدید می‌آید.

باری، در ذیل تلاش شده به قدر بضاعت علمی راهکارهای حقوقی بین‌المللی موجود برای جبران خساراتی که از حملات موشکی و پهپادی اسرائیل به ایران وارده شده رازیر دره بین گذاشته و آنها را به‌طوری اجمالی مورد بررسی قرار دهیم.
بیدیگر است کارگروه مزبور، قطعاً محل بحث و رایزنی اساتید برجسته حقوق بین‌الملل ایران خواهد بود و این شاگرد کمترین را اسانه حرمت استادی نمی‌آید. در یک‌نگاه کلی، حملات هوایی اسرائیل به قلمرو سرزمینی ایران در بازه ۱۳ تا ۲۴ ژوئن ۲۰۲۵ میلادی نقض حقوق حاکمیتی دولت ایران است و شکستن قواعد حقوق بین‌الملل در این زمینه محل تردید نیست؛ لیکن پیگیری حقوقی این نقض ومطالبه غرامات حاصله در پرتو سازکارهای پیش‌بینی شده در نظام حقوق بین‌الملل موضوع دیگری است که به دو دلیل بسیار دشوار است: دلیل اول انکار دولت‌بودگی (Statehood) اسرائیل است که همواره بخشی از سیاست رسمی دولت ایران پس از انقلاب اسلامی بوده، و (برخلاف آفریقای جنوبی) در طول بیش از چهار دهه در مورد آن تغییری پدید نیامد. لذا از دیدگاه دولت ایران، اسرائیل ـ نه یک دولت ـ که یک بازیگر غیردولتی است و نمی‌توان به عنوان تابع اصلی حقوق بین‌الملل او را تحت پیگرد قرار داد، به بیان دیگر، نمی‌توان هم هویت دولتی یک موجودیت بین‌المللی را منکر شد، و هم‌زمان از او در مقام یک دولت مطالبه مسئولیت نمود. ثانیاً اسرائیل از زمان اعلام استقلال (۱۴ مه ۱۹۴۸) بدین سوا با انواع و اقسام تهدیدات امنیتی مواجه بوده، و در طول ۷۷ سال، بیش از بیست مخاصمه مسلحانه مختلف را از سر گذرانده. این تجربیات سبب شده‌اند که اسرائیل در تنظیم روابط خود با سایر دولت‌ها رویکردی کاملاً محافظه‌کارانه اتخاذ کند و با در نظر گرفتن پیامدهای بلندمدت به پذیرش تعهدات بین‌المللی مبادرت ورزد. نتیجه این امر، پیچیدگی امکان دادخواهی علیه اسرائیل نزد یک نهاد بین‌المللی است؛ زیرا مؤلفه حاکمیت امکان دادخواهی قهری علیه دولت‌ها را مانع شده و ـ بر خلاف حقوق داخلی ـ هیچ دولتی را نمی‌توان بدون ابراز اراده صریح قبلی به دادرسی فراخواند. از منظر وقایع، نیروی هوایی اسرائیل در این بازه علیه چندهدف قابل تفکیک عملیات نظامی انجام داد: دانشمندان هسته‌ای، ساختمان صداوسیما، شهروندان غیرنظامی، کودکان ونظامیان. بدیهی است میان این موارد همپوشانی وجود دارد، لیک به دلیل تفاوت موضوعی شایسته است هر کدام را جداگانه بررسی کنیم.

در مورد نظامیان، پیگیری حقوقی بدوأمود است. زیرا بر اساس حقوق بین‌الملل عرفی (قاعده ۸ از حقوق بین‌الملل بشردوستانه عرفی) ومعهاده‌ای (بند ۲ از ماده ۵۲ پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷) هدف قرار دادن این دسته از افراد واجد ممنوعیت نیست. اما در مورد شهروندان غیرنظامی آمار جانباختگان به بیش از ۹۰۰ نفر می‌رسد. در حقوق بین‌الملل عرفی (قاعده ۹ از حقوق بین‌الملل بشردوستانه عرفی) ومعهاده‌ای (بند ۲ و ۲ا ماده ۵۱ پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷) این گروه از اشخاص هدف مشروع نظامی محسوب نشده؛ و ایران

می‌تواند مدعی جبران خسارات وارده باشد. لیکن از رهگذر عدم عضویت ایران واسرائیل در پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷، این ادعاصراً مبنای عرفی خواهد داشت. این در حالی است که این پروتکل هم هیچ‌روش حقوقی مشخصی برای حل اختلاف پیش‌بینی نمی‌کند. در نتیجه دادخواهی حقوقی بین‌المللی بدین سبب مقدور نیست.

در مورد دانشمندان هسته‌ای، که اسرائیل در حملات اخیر ۹ نفر از آنها را هدف قرار داده، در صورتی که اسرائیل عضویت سازمان آموزشی، علمی وفرهنگی ملل متحد (یونسکو) را پذیرفته بود امکان ارجاع ترور این اشخاص به عنوان نقض تعهدات علمی مندرج در ماده ۱ از اساسنامه این سازمان برای ارجاع به دیوان بین‌المللی دادگستری وجود داشت؛ اما به دلیل خودداری اسرائیل از عضویت این مسیر هم مسدود است. علاوه بر دانشمندان هسته‌ای، تعداد ۲۰ کودک هم در این نبرد جان خود را از دست دادند و تعداد بسیاری دیگر هم به دلیل شرایط خاص کشور از حقوق بنیادین خود محروم شدند. بر اساس بند ۴ از ماده ۲۸ کنوانسیون حقوق کودک، دولت‌های متخاصم باید تعهدات لازم به منظور جلوگیری از آسیب دیدن کودکان را بجا آورند. ایران و اسرائیل هر دو عضو این معاهده هستند؛ هم‌ذا، سازکار حل اختلاف در این سند بین‌المللی که در چارچوب یک نهاد معاهده‌ای (Treaty Body) موسوم به کمیته حقوق کودک (The Committee on the Rights of the Child) تشکیل شده پذیرش پروتکل اختیاری ۲۰۱۱ را الزام‌دار در اسرائیل عضو آن نبوده، و این عدم عضویت مانعی در مسیر طرح دعوی اشخاص حقیقی ایرانی علیه دولت اسرائیل محسوب می‌شود.

صداوسیما هم از تهاجم اسرائیل بی‌نصبی نماند و به تاریخ دوم تیرماه، بخشی از این سازمان در نتیجه حمله هوایی تخریب شد. ایران واسرائیل هر دو عضو سند مؤسس اتحادیه بین‌المللی مخابرات هستند و موازین مندرج در بندهای شانزده گانه ماده در رابطه میان آنها برقرار است؛ با این وصف، مکانیسم حل اختلاف مندرج در بند ۱ از ماده ۵۶ که مذاکره و گفت‌وگو در چارچوب کانال‌های دیپلماتیک را به عنوان روش حل اختلاف مطرح می‌کند در پرتو وضعیت ویژه رابطه با اسرائیل قابل تصور نیست. بدین ترتیب، هیچ راهکار حقوقی بین‌المللی به منظور مسئولیت‌طلبی از اسرائیل در حقوق بین‌الملل موضوعه وجود نداشته و باید به قرائت بیابانه در نهادهای غیر قضایی (همچون شورای حقوق بشر) بسنده شود. اقداماتی که در بهترین حالت از بُعد نمداین فرائت نمی‌روند.

در تقابل با اسرائیل باید واقع بین بود و از تفاسیر ایدئولوژیک چشم پوشید. باید پذیریم که «حق بین‌المللی» خلق الساعه پدید نمی‌آید و رویه دولت‌ها در طول زمان بر حقوق آنان اثر می‌گذارد. مثلاً در شرایط فعلی ارجاع موردی موضوع به دیوان بین‌المللی کیفری (یکی از اضلاع «مثلث قلم» آن را پیشنهاد داده بود) از رهگذر وضعیت خاص دیوان و اسرائیل هم نتیجه‌ای نخواهد داشت. یا امکان کشاندن اسرائیل به دیوان بین‌المللی دادگستری ذیل یک مصاف حقوقی پُرسروصدا (همچون دادخواهی آفریقای جنوبی علیه اسرائیل در وقایع غزه) ممکن نیست. زیرا اولاً دادخواهی ایران اماره بر رسمیت شناختن اسرائیل خواهد بود؛ وثانیاً با شروط اسرائیل در قبال قاطبه معاهدات چندجانبه حقوق بشری (غیر از کنوانسیون نسل‌زدایی) عملاً دیوان بین‌المللی دادگستری صلاحیت رسیدگی ندارد. اگر چنین هم نبود و مشابه پرونده وقایع غزه، یک دولت ثالث به نفع ایران علیه اسرائیل به طرح دعو مبادرت می‌ورزید هم این امکان وجود داشت که در چارچوب یک تفسیر مضیق، دیوان انتفاع خواهان دعو را مردود اعلام کند و پرونده به نفع اسرائیل تمام شود.

لیکن با توجه به اوضاع و احوال فعلی دست ایران در گزینش و انتخاب راهکارهای حقوقی باز نیست و گزینه‌های حقوقی جملگی به دلایل گوناگون خاموش هستند. البته با توجه روش‌های سیاسی همچنان مفتوح است و همانطور که در شماره ۲۳۵ از هفته‌نامه صدا ـ ذیل مقاله‌ای موسوم به «در تنگنای موشک‌ها و پهپادها» نوشتم رجوع به شورای امنیت و تمرکز بر این رکن فرعی سازمان ملل متحد می‌تواند در چارچوب یک عملکرد دیپلماتیک مؤثر به نتایج مطلوب‌تر منتهی شود. فراموش نکنیم که معیار هر تصمیمی در نهایت جز منافع ملی نیست؛ و در تأمین منافع ملی هیچ تفاوتی کاربست حقوق بین‌الملل و دیپلماسی وجود ندارد.

جوان غیرمسئول نمود.

قطعاً فراموش نباید کرد که بدترین موارد را در سیاست‌های اقتصادی دیده‌ایم و همچنان هم می‌بینیم. در سیاست‌های ارزی، در قیمت‌گذاری انرژی، در سیاست خوردرویی، در مالکیت و مدیریت دولتی بر بنگاه‌ها و دخالت در همه امور، در گسترش دادن سیاست‌های رانتی و مجوزها و بالاخره هر جا را می‌بینیم ذم سیاست‌گذاران آنجاست و باید مواظب بود که مبادا پا روی دم آنان گذاشته نشود که نبش می‌زنند.

شاید بپرسید پس چرا قبلاً این گونه نبودیم؟ دو علت دارد. اول این که تا سال ۱۳۸۴ نظام سیاست‌گذاری از حداقلی از عقلانیت تبعیت می‌کرد. در دوره روحانی هم سعی کردند تا این قطار را دوباره روی ریل عقلانیت بازگردانند که موفق نشدند. علت دوم هم درآمدهای نفتی بود. تا دوره‌ای به‌ویژه در سال‌های ۸۴ تا ۹۰، درآمدهای مفت نفتی جبران ناخردی‌های مدیریتی را می‌کرد و عوارض آن به چشم دیده نمی‌شد. ولی با آغاز تحریم‌ها این عامل مهم هم حذف شد و عریانی این نوع سیاست‌گذاری آشکار شد.

تیتریک

HEADLINE ONE

کارشناسان سناریوی آخرازمانی را برای پایتخت پیش‌بینی می‌کنند

تهران آب ندارد

پریسا هاشمی

گزارشگر شهری هم‌میهن

«بابت افت فشار آب در بعضی مناطق، از مردم عذرخواهی می‌کنم؛ آب نیست و چاره‌ای جز این نداریم.» این عذرخواهی عباس علی‌آبادی، وزیر نیرو است. سال گذشته که قطعی برق گریبان کشور را محکم گرفته بود مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور با محاسبات همین وزیر اعلام کرد که تا سال آینده مشکل برق را حل می‌کند و از مردم خواست که با دو ساعت قطع برق کنار بیایند اما مشخص شد که با ۲ ساعت قطع برق هم مشکل کشور حل نشد و پزشکیان از مردم عذرخواهی و به صراحت اعلام کرد که محاسبات آقای وزیر اشتباه بوده است. علی‌آبادی حالا بابت قطعی آب از مردم عذرخواهی می‌کند. این بدان معناست که تاوان بی‌تدبیری دولت‌های پیشین و دولت کنونی در حوزه آب را باید مردم بپردازند و حالا باید قطعی آب در کنار قطعی برق (که به آن عادت کرده‌اند) تحمل کنند. وزیر نیرو در حالی از قطعی آب عذرخواهی می‌کند که پیش از این (۲۱ تیر) شرکت آبفا قطعی را تنها یک ادا دانسته و آن را تکذیب کرده بود. در این بین عیسی بزرگزاده، سخنگوی صنعت آب نیز از تنش آبی در بخش‌هایی از استان قزوین، البرز، تهران خبر داده و اعلام کرد: «مشهد، اصفهان، اراک، ساوه، بندرعباس، تبریز و بانه شهرهایی هستند که در صدر مشکل قرار دارند که برای بهبود وضعیت این شهرها باید تدابیر عاجل داشته باشیم. زیرا در برخی از شهرها به‌ویژه تهران بسیار سخت است و راهی جز مدیریت مصرف وجود ندارد.»

▼ بی‌سابقه در ۱۰۰ سال اخیر

شرکت آب و فاضلاب نیز تأکید کرد که پایتخت ایران در بدترین وضعیت منابع آبی در ۱۰۰ سال اخیر قرار گرفته است. طبق گزارش‌های هفتگی شرکت مدیریت منابع آب ایران: «در سال آبی جاری تا ۲۱ تیرماه، تنها ۳۸ درصد مخزن سد امیرکبیر که یکی از چهار سد تأمین‌کننده آب استان تهران محسوب می‌شود، پر است و این میزان پرشدگی در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته از کاهش ۵۸ درصدی حکایت می‌کند. مخزن سد لار تنها ۷ درصد پر شده که نسبت به سال ۲۴ درصد کاهش پیدا کرده است. وضعیت پرشدگی سدهای طالقان و لتیان ـ ماملو هم وضع متفاوتی از دو سد قبلی ندارد و میزان پرشدگی مخزن این دو سد هم به ترتیب ۵۳ و ۲۰ درصد است که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۳۲ و ۴۴ درصد کاهش داشته.» شرکت آب و فاضلاب استان تهران نیز اعلام کرد: «خشکسالی‌های پنج‌سال اخیر و کاهش بارش‌های استان تهران در سال آبی جاری که در ۶۰ سال اخیر بی‌سابقه بوده، به شدت منابع آبی تهران را تحت تأثیر قرار داده. این موضوع باعث شده تا ذخایر موجود در سدهای تهران را تحت تأثیر قرار دهد. این موضوع باعث شده تا ذخایر موجود در سدهای تأمین‌کننده آب تهران در پایین‌ترین وضعیت خود در یک قرن اخیر قرار بگیرد.»

▼ آب را در طبقات اول و دوم تحویل می‌دهیم

محسن اردکانی، مدیرعامل شرکت آب و فاضلاب استان تهران نیز به باشگاه خبرنگاران جوان گفت: «می‌توانیم آب را در طبقات اول و دوم تحویل دهیم. آن دسته از مشترکانی که مخزن و پمپ نصب کنند کاهش فشار در منازل آنها ازگذا ردا نیست، اما کسانی که پمپ و مخزن نصب نکرده باشند با کاهش فشار آب قطعاً با محدودیت مواجه خواهند شد.» او افزود: «با نصب شیرآلات و تجهیزات کاهنده مصرف، حداقل ۳۰ درصد از مصرف آب کاهش

بانک صنعت و معدن
بانک پیشرفت و توسعه

آگهی ارزیابی کیفی احداث ساختمان سرپرستی و شعبه بانک صنعت و معدن در شهر سمنان

بانک صنعت و معدن در نظر دارد در چارچوب قانون برگزاری مناقصات احداث ساختمان سرپرستی و شعبه بانک صنعت و معدن در شهر سمنان را به شرکت‌های واجد شرایط که سابقه مرتبط با موضوع مناقصه را دارند به روش مناقصه عمومی دو مرحله‌ای واگذار نماید. لذا از کلیه شرکتها/موسساتی که در این زمینه فعالیت دارند و از مراجع ذیصلاح دارای مجوز لازم می‌باشند دعوت می‌شود جهت دریافت اسناد مناقصه از تاریخ انتشار این آگهی، به مدت ۷ روز به آدرس ذیل مراجعه نمایند. کلیه مراحل برگزاری اعم از دریافت اسناد تا ارائه پیشنهادهای مناقصه گران و بازگشایی پاکتها از طریق درگاه ذیل انجام خواهد شد. لذا لازم است مناقصه گران در صورت عدم عضویت قبلی، مراحل ثبت نام در سایت مذکور و دریافت گواهی امضای الکترونیکی جهت شرکت در مناقصه را محقق سازند.

► تلفن پاسخگویی: ۰۲۱- ۲۷۸۷۳۴۳۴-۲۷۸۷۳۴۳۴-۰۷۹-۲۷۸۷۴۰۲۱

► ضمناً فایل اسناد مناقصه از طریق سامانه تدارکات الکترونیک دولت (ستاد) به آدرس الکترونیکی www.setadiran.ir قابل دریافت می‌باشد.

► مهلت دریافت اسناد: ۷ روز از تاریخ انتشار آگهی.

► مهلت تحویل اسناد: حداقل ۱۴ روز بعد از آخرین مهلت دریافت اسناد از سامانه ستاد.

شرایط شرکت در فرآیند ارزیابی، دارا بودن گواهینامه صلاحیت پیمانکاری معتبر حداقل پایه ۳ رشته ساختمان و ابنیه و همچنین حداقل پایه ۴ رشته تاسیسات و تجهیزات به‌همراه معتبر بودن نام شرکت در پایگاه ساجار به آدرس SAJAR.MPORG.IR می‌باشد.

می‌یابید، اگر حداقل صرفه‌جویی ۲۰ درصدی در مصرف آب صورت نگیرد بالاخره هرگونه احتمالی (قطعی آب) متصور است.»

▼ سناریوی آخرازمانی در انتظار تهران؟

زنگ هشدار جدی قرار گرفتن کشور در مسیر یک بحران تمام‌عیار آبی به صدا درآمده است. دکتر بنفشه زهرایی، استادمدیریت منابع آب دانشگاه تهران و دبیر پیشین کارگروه ملی سازگاری با کم‌آبی درباره شرایط کنونی کشور به جماران گفت: «سد ماملو در شهر یورماه از مدار خارج خواهد شد. پس از آن، به ترتیب، سدهای لار، لتیان و کرج نیز دیگر توان تأمین آب را نخواهند داشت. این هشدار جدی نشان می‌دهد که ما در مسیر یک بحران تمام‌عیار آبی هستیم. سال ۱۴۰۱ هم پخش مهمی از آب همدان که از سد اکباتان تأمین می‌شد، همانند آنچه امروز در یاره سدهای تهران هشدار داده می‌شود، به دلیل خشکسالی شدید و کاهش بی‌سابقه ورودی آب، به‌تدریج خالی شد و در نهایت، قادر به تأمین آب شهر نبود. در پی این وضعیت، قطعی‌های طولانی مدت آب در همدان رخ داد و تأمین آب از طریق تانکر، توزیع آب معدنی، و حتی انتقال اضطراری از سایر استان‌ها در دستور کار قرار گرفت. اما واقعیت فراتر از مداخلات فنی بود: مردم تحت فشار شدید قرار گرفتند، زندگی روزمره مختل شد، سالمندان، کودکان و بیماران در تنگنای جدی قرار گرفتند، و تجربه‌ای تلخ از بحران مدیریت‌نشده به‌جای ماند. امسال برای تهران بسیار محتمل می‌بینم چنین اتفاقی بیفتد. برخی سدهای تأمین‌کننده آب شرب به کف رسیده‌اند و آبخوان تهران دیگر کشش تأمین آب بیشتر را ندارد. اگر مردم تهران تمایل دارند آن سناریوی آخر الزمانی همدان را تجربه نکنند، واقعا باید در مصرف آب صرفه‌جویی کنند.»

▼ تشکیل وزارت هم برای تهران آب نمی‌شود

مهدی اقراریان، عضو شورای شهر تهران درباره تنش آبی در تهران گفت: «مدت‌هاست که یک مسئله و چالشی را مطرح و دنبال می‌کنیم که به نظر من تعمداً گوش‌ی برای شنیدن این چالش وجود ندارد.» او در تشریح این چالش تأکید کرد: «شهر تهران زیرساخت‌هایی دارد که بخشی از آن مبتنی بر محبط‌زیست است. این زیرساخت‌ها نه تنها امکان اضافه بار جمعیتی را ندارد بلکه جنگ ۱۲ روزه اخیر هم نشان داد که تهران در حوزه تاب‌آوری و آسیب‌پذیری با چالش‌های مهمی مواجه است و باید در خصوص تهران و «نجات تهران» فکر اساسی کنیم. یکی از این موضوعات تأمین آب شرب شهر تهران است که دیر یا زود با بحران مواجه خواهد شد. الگوها و مدل‌هایی مثل انتقال آب از خلیج فارس به مناطق مرکزی کشور و تهران هم‌زمان پر است و ابعاد تبعات زیست‌محیطی آن هنوز مشخص نیست.»

این عضو شورای شهر تهران با اشاره به اینکه برخی تهران را با شهرهای پر جمعیت جهان مقایسه می‌کنند، گفت: «فکر می‌کنم که باید بپذیریم؛ شاید جمعیت بعضی از شهرهای دنیا بیشتر از تهران باشد، اما در کنار آن باید بررسی کرد که زیرساخت‌های زیست‌محیطی و جغرافیایی آن شهرها چه مختصات ویژگی‌هایی دارد. گاهی تهران با برخی از شهرهای چین مقایسه می‌شود اما سوال این است که شرایط ما در حوزه‌های حمل و نقل، فناوری، صنعت ساختمان و حتی آتش‌نشانی با کشوری مثل چین برابری می‌کند که چنین مقایسه‌ای صورت می‌گیرد؟»

اقراریان افزود: «جغرافیا، زیرساخت‌های حمل و نقل عمومی و منابع مالی امروز شهر تهران به صورت کلی در یک شرایط قابل قبولی به سر نمی‌برد و ما باید برای تهران یک تصمیم عاجل بگیریم. اما به صراحت می‌گویم که هیچ کسی در کشور دغدغه تهران را ندارد و در دولت، مجلس و حتی شهرداری